

TD munkásságának nagyszabású leltára

AZ ÚJ TANDORI-BIBLIOGRÁFIA¹

Budapest, 2008
478 oldal

Életének nyolcadik évtizedébe lépett Tandori Dezső a múlt év decemberében. Több folyóirat is íráskorokról emlékezett meg az író 70. születésnapjáról (továbbá irodalmi rendezvények is szerveződtek): pályatársak, irodalmárok méltatták, pásztázták ebből az alkalomból az alkotó eddigi életművét, idézték fel rendkívüli személyiségét. E sorok írójának meggyőződése, hogy az ünnep az egyik legfontosabb, impozáns és maradandó eredménye Gergely Ferenc és Kovács Ákos Tandori-bibliográfiájának megjelenése². A finom grafikai borítóval fedett, szép papírra nyomtatott, igényes nyomdai kivitelű vaskos munka – amelyben a Liget Műhely Alapítvány kiadásában évekkor elelőtt megjelent első kiadás anyaga több mint négyszeresére nőtt – mint bibliográfiai mű is igen különleges. Nemcsak azért, mert a szerzői páros – a Tandori-életmű esetében nem meglepő! – elképesztően nagy gyűjtőmunkája áll mögötte, hanem ennek a – a bibliográfiai tételek nagy mennyisége ellenére is csak „válogatott” – könyvészeti gyűjteménynek az egész karaktere miatt is.

Ahhoz hogy mérlegre téve jellemezhessük: rövid tekintést kell tegyünk az írói személyi bibliográfiák némely kérdéseit érintve. A tájékoztató szakkiadványoknak ez a sok szorgalmat, alaposítást igénylő műfajáról aligha állítható, hogy manapság a könyvtári vagy más intézményi publikációk előterében állna. Kereskedelmi érdek nem fűződik hozzájuk; az efféle publikációk kellő reputációjáról, értékeléséről sem igen beszélhetünk. Pedig az irodalmároknak, stúdiókat végző egyetemi hallgatóknak az elektronikus dokumentáció korában is nagy szükségük lehetne a tájékoztató források eme változatára. Szerepüket a vonatkozó számítógépes adatbázisok (egyelőre?) azért nem veszik, vehették át, mert azok segítségével többnyire a hivatkozott tételek strukturálatlan, igen vegyes halmazai jelennek csak meg a számítógépek képernyőjén.

¹ Gergely Ferenc – Kovács Ákos: Miért ne élne örökké? A hetvenéves Tandori Dezső válogatott bibliográfiája. 1965–2008. 2., átdolgozott, bővített kiadás. Bp. 2008.

² A mindössze pár száz példányban kiadott munka sajnos nem került nyilvános, kereskedelmi terjesztésbe; a kötet kolofonjából tudható: a Petőfi Irodalmi Múzeum és az Atel Csepel Erőmű anyagi támogatása tette lehetővé a megjelentetését.

Bár irodalmi klasszikusaink bibliográfiáinak helyzete sem fényes, különösen így van ez a kortárs írókkal kapcsolatosan. (Igaz, hogy folyóiratokban, gyűjteményes kötetekben sokkalta több ilyen összeállítás lappang, mint ami kötetes formában hozzáférhető; ezek azonban – megjelenési módjukból adódóan – nehezebben felderíthetők. Példaként: az *Irodalomtörténet* jelentette meg Szabó Magda bibliográfiáját.) Ha az ember az elmúlt években publikált – a 20. század végi irodalmi jeleseiéről szóló – kötetes bibliográfiai kalauzok halmozát akár a teljesség igénye nélkül átpásztázza, akkor nemigen érti az itt megnyilatkozó szeszélyt, véletlenszerűséget. Talál ugyan közöttük (elsősorban lezárt életművek esetében) teljességre törekvő munkákat (Pilinszky János, Takáts Gyula, Galgóczi Erzsébet, Székely János, Nádas Péter, Bertók László), az esetek többségében azonban az összeállítók csak válogató regisztrációra törekedtek, vagy csak arra volt módjuk (Márai Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Kormos István, Hajnóczy Péter, Juhász Ferenc, Kertész Imre, Csoóri Sándor, Ferdinandy György). Vélhetően nem is érdemes feszegetni, nehéz lenne megérteni, miért hiányzik fontos alkotók egész sora...

Minden ilyen bibliográfia a maga módján sajátos szellemi alkotás, és bár a műfajnak megvannak a – többé vagy kevésbé érvényes – sztenderdjei, nem lehet és szabad azonban valamely szerkezet, módszer egyenruháját rájuk szabni, tőlük megkövetelni. A szerző vezető szempontul választhat a személyi bibliográfiában időrendet, műfaji tagolást, vagy a publikációs közeget veheti alapul, kétségtelennek látszik azonban, hogy kellően átgondolt, kiegészítő függelékeknek, indexekkel szükséges pótolnia azt, amit a leíró, regisztráló részek nem adhattak meg. Avégett, hogy az adatok közötti több szempontú (vissza)keresést elősegítse.

Meggyőződésünk, hogy – egyéb, fontos feladataik mellett – a nagyobb könyvtárak tudományos feladatai között ilyen munkák összeállítását és kiadását (is) érdemes lenne előtérbe állítani, hiszen náluk együtt található a forrásállomány, az irodalomismeret és a könyvtárosi-bibliográfiai tudás szakértelme.

*

Gergely Ferenc és Kovács Ákos alkotása esetén egészen más, különös körülménnyel van dolgunk: az alkotó iránti személyes lelkesedésük hajtóereje kellett ahhoz, létrejöjjön ez az új Tandori-bibliográfia, amelynek főcíme (*Miért ne élnél örökké?*) az író nevezetes regénycímének – a születésnaphoz is illő – parafrázisa.

Több mint két és fél ezer tételt regisztrál a könyv tíz fejezetbe rendezve. A fejezeteken belül megjelenésük időrendjét követően sorakoznak a tételek.

Az első hat fejezet-egység több mint ezerhatszáz tétele Tandori saját alkotói munkásságának tükrö. A mű egyik igen fontos törekvése az, hogy ennek a nagyszabású alkotói termésnek a műfaji változatosságát, azaz egész spektrumát megjelenítse. Így aztán a primer (szöveges formában megjelenő) költői, próza- és esszéírói, műfordítói munkáinak regisztrációját a következőkben interjúinak, vallomásainak, saját műhelyéről referáló szövegeinek adatait közlő fejezetek egészítik ki. Az első hat rész azáltal teljesedik ki, hogy a (szerző előadását rögzítő és a művei alapján komponált) hangzó anyagok diszkográfiája, illetőleg Tandori egyéni és csoportos kiállításainak adatai is külön-külön fejezet-egységekben jelennek meg. Ezek persze terjedelmükben igen eltérőek. A bibliográfia tételeinek mennyiségét tekintve: a szerző kötetekben publikált „szöveg-munkáinak” száma a legbőségesebb

(1502 tétel), majd interjúi, műhely-vallomásai szerepelnek szép számmal (191), végül a hangzó dokumentumok (19) és a kiállítási adatok (43) következnek.

Szemlénknek ezen a pontján érünk a kérdéshez: miért és miben „válogató” ez a bibliográfia? Bárki, aki az elmúlt évtizedek magyar periodika irodalmát valamennyire ismeri, tudja, hogy Tandori Dezső milyen sok publikációval volt jelen időszak kiadványok lapjain – fővárosi és vidéki folyóiratokban, politikai lapok szépirodalmi rovataiban. A könyvészet készítői – nyilván, mert ez erőiket meghaladta, melyet a kötetes publikációkra összpontosítottak – e folyóirat-publikáció teljességének feltárása nem vállalkoztak. A folyóiratokat azonban mégsem mellőzték teljesen: a lapok tematikus számaiban megjelent írásait feldolgozták (ezek külön fejezetben szerepelnek), és a szerzői műhelybe, az alkotó intenciókba bepillantást adó interjúit, önvallomásait is felvették (két fejezetre tagolva) a forrásoknak ebből a köréből.

Hogy ez a kötet mennyire nem mellőzi a periodikaforrásokat, azt leginkább a mű hetedik, a műveiről szóló tanulmányokat, kritikákat felvonultató fejezete bizonyítja. Ez az ugyancsak kronologikus adatsor (615 tétellel) a Tandori-recepció nagyszabású áttekintését teszi lehetővé. Így van ez még akkor is, ha a szerzők nem az összes – de talán valamennyi fontos – periodikában megjelent cikket felvették, a határon túli magyar irodalmi lapokat is feldolgozva. (Célszerű lett volna a feldolgozott folyóiratok címeiről a könyv függelékeként jegyzéket mellékeltek volna.) Ugyancsak alaposságra és körültekintésre vall a következő különleges rész (*Mail art* címmel): itt a pályatársak (elsősorban költők) Tandorihoz szóló, neki dedikált műveinek leírásai szerepelnek (közel 200 ilyen versre letek). A kötet leíró részének két zárófejezete a Tandoriról készült és kiadványokban megjelent fényképeket és azt a három filmet regisztrálja, amelyet a szerzőről forgattak.

Egy-egy bibliográfia információs értékét az is befolyásolja, hogy az egyes tételekben milyen leírást ad. Gergely és Kovács igen sajátos annotációs kódrendszert dolgozott ki, amellyel tizenhatféle műfajt (pl. D=dráma; DF=drámafördítés; P=próza; R=rajz) képesek különféle rövidítésekkel jelezni. Ez különösen a kötet első, Tandorinak a szövegalkotás igen sokféle változatában megjelenő teljesítményét tükröző részében jut jelentős szerephez. A tipográfiával is kiemelt annotációk egy számszerű adattal egészülnek ki: ez jelzi az adott mű vagy művek terjedelmét (sor-, illetőleg oldalszámát). (Itt szerepelnek a tételek között keresztutalások is.)

Egyetlen, igaz, hatalmas (másfél ezernél több nevet tartalmazó) indexet kapunk a könyv végén: a névmutatót. Ebben a Tandori által lefordított külföldi írók neve éppúgy szerepelnek, mint a vele foglalkozó hazai szerzőké.

*

A *Miért ne élnél örökké?* szerkezeti megoldásának, a könyvekben megjelent eredeti Tandori-opuszok és az általa készített műfordítások egyetlen törzsfejezetben történő időrendi besorolásának persze van „hendikepje”. Ha valaki csak az előbbieket akarja azonosítani, akkor műfordítói munkáinak tömkelegén kell az éves ciklusokban végigmennie. Hiszen ebben a másfél ezer publikációs tételsorban fontos és efemer munkák (a megélhetés végett végzett átültetések) kerültek egyazon halmazba. Igaz, így is megmutatkozik TD lenyűgöző írásos, rajzos „munkateljesítménye”; ennek reprezentálása a szerzők elsődlegesen és nagy-nagy munkával törekedtek.

Bízzunk: a Tandori-bibliográfia egy esetleges következő változatában Gergely Ferenc és Kovács Ákos e néhány probléma megoldásával – több indexszel, esetleg az első nagy fejezet tovább bontásával, netán a folyóirat-közlemények feldolgozásával – tovább tudják majd javítani ezt a hatalmas leltárt. Reméljük: ezt a felettébb fontos adattárat legalább a nagy (egyetemi, megyei) könyvtárak referenzállományában meg lehet majd találni.

Fogarassy Miklós

